

ŠIAULIŲ APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

SPRENDIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. gegužės 15 d.

Šiauliai

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėja Laisvutė Kartanaitė, sekretoriaujant Vilmai Šarauskienei, nedalyvaujant pareiškėjui A. S., nedalyvaujant atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovui, rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo administracinę bylą pagal pareiškėjo A. S. skundą ir patikslintą skundą atsakovui Lietuvos valstybei, atstovaujamai Šiaulių tardymo izoliatoriaus, dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Teismas, išnagrinėjęs pateiktą skundą,

n u s t a t ė :

Pareiškėjas A. S. (toliau – ir pareiškėjas) kreipėsi į teismą su skundu, kurį vėliau patikslino, prašydamas priteisti iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, neturtinę žalą.

Pareiškėjas A. S. posėdžio metu pateikė rašytinį prašymą bylą nagrinėti jam nedalyvaujant (b. l. 76), apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką jam pranešta tinkamai, teismo šaukimu (b. l. 61). Skunde (b. l. 2-3) ir patikslintame skunde (b. l. 8-11) pareiškėjas nurodė, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo kalinamas nuo 2013-02-14 su pertraukomis periodiškai iki 2014-03-12. Šiaulių tardymo izoliatoriaus kamerų plotas apie 16 m², į šį plotą įeina tualetas, praustuvė, miegamosios vietos, kurių yra virš 10, o naudingo ploto lieka apie 5 m². Tokiose kameroje jis buvo laikomas su dar 10–12 asmenų, kada galėjo būti laikomi ne daugiau kaip 2 asmenys ir leistina žmonių norma buvo viršijama iki 6 kartų. Skunde ir patikslintame skunde pareiškėjas taip pat nurodė, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje kalnimo sąlygos neatitiko teisės aktų reikalavimų, nes gyvenamosiose patalpose tualetas neatskirtas nuo miegamųjų vietų, atviras, apsinešęs įvairiom apnašom, gamtinius reikalus turėdavo atlikti stebint kameroje esantiems asmenims, dėl to jautė pažeminimą, gėdą. Valgydavo antisanitarinėmis sąlygomis, nes kameroje nėra šilto vandens, todėl higieniškai negalėdavo išsiplauti maisto indų, izoliatoriaus administracija neduoda jokių indų plovimo priemonių, kameroje nebuvo spintelių, kur galėtų laikyti savo kasdienius rūbus. Daugelyje kamerų tvyro labai didelė drėgmė, ant sienų pelėsis, nėra ventiliacijos, kamerų grindys betoninės, pasivaikščiojimo kiemelio pagrindas taip pat betoninis, kameroje labai blogas apšvietimas. Dėl tokių kalnimo sąlygų jis neturėjo galimybės pajudėti ar pasimankštinti, trūko oro, dažnai skauda galvą, negali gerai išsimiegoti, dažnai kyla konfliktai, tapo irzlus ir nervingas. Nurodo, kad įrodinėdamas neturtinę žalą vadovaujasi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250, 6.271 straipsniais, juos cituoja, nurodo teismų praktiką. Prašo jo skundą ir patikslintą skundą patenkinti ir priteisti jam iš atsakovo 80 000 Lt neturtinės žalos atlyginimą.

Atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovas į posėdį neatvyko, apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką pranešta tinkamai, teismo šaukimu (b. l. 65).

Atsakovas Lietuvos valstybė, atstovaujama Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atsiliepiame (b. l. 70-75) nurodė, kad prašo pareiškėjo skundą dėl neturtinės žalos atlyginimo atmesti kaip nepagrįstą, o skundą nagrinėti atsakovo atstovui nedalyvaujant.

Atsakovas atsiliepiame taip pat nurodė, Lietuvos higienos norma HN 76:1999, nustačiusi, kad kamerų tipo patalpoje ploto vienam žmogui norma – ne mažiau kaip 5 kv. m (6.15 p.), Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr.V-241 (įsigaliojo nuo 2010 m. balandžio 11 d.) buvo pripažinta netekusi galios. Minėtu įsakymu buvo patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, kuri nustato tik laisvės atėmimo vietų įrengimo reikalavimus. Lietuvos higienos normai HN 76:1999 netekus galios ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriuje norma buvo nustatyta Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ (įsigaliojo nuo 2010 m. gegužės 14 d.). Įsakymo Nr. V-124 1.3 punktas nustatė, kad iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr.1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 m². Pažymi, kad teisinis reglamentavimas nenustato tam tikrų baldų ar įrenginių užimamo ploto įtakos skaičiuojant kameros plotą, todėl galima preziumuoti, kad skaičiuojant vienam asmeniui tenkantį kameros plotą visas kameros plotas dalijamas iš kameroje laikomų asmenų skaičiaus.

Kaip matyti iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-03-27 pažymos Nr. 69/06-1366 „Dėl A. S. laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje“, pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą etapuotas 2013-02-19 ir įstaigoje periodiškai laikytas iki 2014-03-12. Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje kameroje Nr. 28 buvo laikomas periodiškai laikotarpiais nuo 2013-02-19 iki 2013-06-28 su dar 2–9 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 1,76 m² iki 5,87 m², kameroje Nr. 82 – nuo 2013-06-28 iki 2013-07-26 su dar 4–8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,54 m² iki 4,57 m², kameroje Nr. 20 – nuo 2013-07-26 iki 2013-07-29 su dar 6 asmenimis ir vienam asmeniui teko 2,67 m², kameroje Nr. 12 – laikotarpiais nuo 2013-07-29 iki 2013-09-24 ir nuo 2013-10-08 iki 2013-11-07 su dar 1–6 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,47 m² iki 8,65 m², kameroje Nr. 43 – nuo 2013-11-19 iki 2013-11-20 su dar 2–4 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 3,66 m² iki 6,11 m², kameroje Nr. 101 – nuo 2013-11-20 iki 2013-11-21 su dar 5 asmenimis ir vienam asmeniui teko 3,04 m², kameroje Nr. 89 – nuo 2013-11-21 iki 2014-01-14 vienas ar dar su 1-5 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 3,12 m² iki 18,73 m², kameroje Nr. 10 – laikotarpiu nuo 2014-01-28 iki 2014-02-27 su dar 3-6 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,31 m² iki 4,06 m², kameroje Nr. 65 – nuo 2014-03-04 iki 2014-03-12 su dar 5–8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,51 m² iki 3,76 m². Kadangi kameroje esančių asmenų skaičius niekada nėra pastovus, pareiškėjui periodiškai tekdavo nuo 1,76 m² (kameroje Nr. 28) iki 18,73 m² (kameroje Nr. 89) gyvenamasis plotas, o tai leidžia daryti išvadą, jog tik tam tikrais atvejais pareiškėjui galimai teko mažesnis kalnimo kameros plotas nei nustatyta norma, o periodiškai ji netgi buvo viršijama.

Atsakovas atkreipė teismo dėmesį į asmenų laikymo kardomojo kalnimo įstaigose specifiką: toje pačioje kameroje laikomų asmenų skaičius per tą pačią parą nėra pastovus (dalis kviečiama pas ikiteisminio tyrimo pareigūnus, etapuojama į teismus, areštines, pataisos namus ir atitinkamą laiką nebūna kameroje). Kaip pažymėjo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2012 m. liepos 9 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A-146-1527/2012, ši aplinkybė (kintantis asmenų skaičius kameroje) turi įtakos vienam asmeniui tenkančio ploto normos kameroje kaitai, nes daliai asmenų išvykus likusiems kameroje asmenims tenka daugiau kameros bendrojo ploto. Todėl net

mažiausio ploto kameroje, keičiantis kalinčių asmenų skaičiui per parą, plotas, tenkantis vienam asmeniui, kinta nuo mažesnio už nustatytą iki viršijančio normą.

Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje per laikotarpį nuo 2013-02-19 iki 2014-03-12 iš viso buvo laikomas 324 dienas. Pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje metu jo laikymo kameroje nebuvo atlikta sąlygų atitikimo higienos reikalavimams patikrinimų.

Šiaulių visuomenės sveikatos centras 2013-05-07 atliko patikrinimą (išvados surašytos 2013-05-09 patikrinimo akte Nr. EP-128), kurio metu buvo patikrinta kamera Nr. 20. Patikrinimo metu kameroje Nr. 20, kurioje pareiškėjas buvo laikomas nuo 2013-07-26 iki 2013-07-29 (3 dienas), nustatyta, kad stalas, *kabykla asmeniniams drabužiams yra*, sanitarinis mazgas atitvertas medžiaginėmis užuolaidomis, dirbtinė apšvieta, oro temperatūra ir santykinė oro drėgmė atitinka nustatytus reikalavimus, tačiau kameroje reikalingas remontas. Dar kartą ta pati kamera Nr. 20 buvo tikrinta 2013-07-10 (išvados surašytos 2013-07-19 patikrinimo akte Nr. EP-249) – pažeidimai, nustatyti 2013-05-09 patikrinimo akte Nr. EP-128, nepašalinti, kameroje vis dar reikalingas remontas. Kamera Nr. 101, kurioje pareiškėjas buvo kalinamas laikotarpiu nuo 2013-11-20 iki 2013-11-21, buvo tikrinta 2013-09-04 (išvados surašytos 2013-09-05 patikrinimo akte Nr. EP-300). Nustatyta, kad kameroje yra pelėsis, vietomis sienos suskilusios, patalpoje reikalingas remontas, taip pat dirbtinė apšvieta neatitinka nustatytų reikalavimų. Ventiliacijos įrengimas, kamerų kvadratūra, tualetų atskyrimas nuo bendros patalpos nevertintini, nes veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie HN 76:2010 reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais.

Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176 patvirtintų Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 13 punkte nustatyta, kad gyvenimo ir buities sąlygos kameroje turi atitikti Lietuvos Respublikos higienos normas. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 2 punktas nustato: taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 punktas įtvirtina analogiško pobūdžio nuostatą: veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie šios higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas iki Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl nagrinėjamu atveju, analizuojant pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas, taikytinos tik tos taisyklių nuostatos ir tie higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Atsižvelgdamas į tai, atsakovas pabrėžia, jog negalima konstatuoti įstaigos neteisėto veikimo, kiek tai susiję su pareiškėjo argumentais dėl ventiliacijos nebuvimo kameroje, nepakankamo šviesos ar gryno oro nepatekimo į kameras, nes šie įrengimo reikalavimai susiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Mikroklimato parametrai kameroje priklauso nuo kamerų įrengimo, jose esančių asmenų skaičiaus ir kitų aplinkybių (tokių, kaip lauko temperatūra, asmenų judėjimas į kamerą ir iš jos ir kt.). Kadangi Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl pastato statuso negali būti atliekami rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto darbai, higienos normos HN 76:2010 reikalavimai, susiję su šiais darbais, netaikytini ir įstaiga negali būti pripažįstama atsakinga dėl nustatomų šių reikalavimų pažeidimų. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, atsakovas

pabrėžia, jog negalima konstatuoti įstaigos neteisėto veikimo, kiek tai susiję su pareiškėjo argumentais dėl ventiliacijos ar dėl nepakankamo dienos šviesos bei gryno oro patekimo į kameras, nes šie įrengimo reikalavimai susiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais.

Šiaulių tardymo izoliatoriaus Ūkio skyriaus 2014-03-31 pažymoje Nr. 62/08-57 „Apie gyvenamųjų kamerų įrengimą“ yra nurodyta, kad Šiaulių tardymo izoliatoriaus korpuse gyvenamosios kameros įrengtos vadovaujantis Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu „Dėl Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ Nr. V-176, ir Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ reikalavimais. Minėtoje pažymoje nurodytas ir kameroje esantis inventorių, todėl pareiškėjo teiginiai, kad nėra kur susidėti rūbų ar maisto produktų, nepagrįsti, nes kameros įrengtos vadovaujantis galiojančiais teisės aktais. Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 58 punktas reglamentuoja, kad laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. Teisės aktuose imperatyviai nustatyta pareiga patiems kameroje esantiems asmenims rūpintis švara ir tvarka patalpoje. Kamerų būklė priklauso pirmiausia nuo pačių jose laikomų asmenų elgesio: nesuinteresuoti palaikyti švarą ir tvarką ar tausoti įstaigos patalpas asmenys niokoja įstaigos turtą, blogina patalpų būklę. Taip pat teisės aktuose numatyta, kad kameroje turi būti valymo inventoriaus komplektas (šepetys grindims, šluostė, šiukšlių semtuvėmis ir kibiras). Dėl nepakankamo biudžeto finansavimo, Šiaulių tardymo izoliatorius neturi galimybės visas gyvenamąsias kameras aprūpinti valymo inventorių, tačiau esant poreikiui ir suimtiesiems (nuteistiesiems) paprašius, į kiekvieną kamerą išduodamas valymo inventoriaus komplektas, pasinaudojus juo, jis gražinamas atsakingiems pareigūnams. Atsakovas negali būti atsakingas už tai, jog įstaigoje kalinami asmenys nevykdo ar netinkamai vykdo jiems nustatytas pareigas, susijusias su švaros ir tvarkos palaikymo sąlygomis kameroje. Atsakovas niekaip neišskyrė pareiškėjo iš kitų įstaigoje laikomų asmenų ir jam tyčia nesudarė blogesnių laikymo sąlygų ir netaikė kokių nors įstatymo nenumatytų apribojimų.

Atsakovas pabrėžia, kad įstaiga veikia 1911 m. pastatytame pastate, yra nuolat perpildyta. Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija dėl objektyvių priežasčių ne visuomet turi galimybę užtikrinti vienam asmeniui 3,6 kv. m ploto, bet tokia situacija nėra pastovi ir priklauso ne nuo institucijos kompetencijai priklausančių veiksmų atlikimo ar neatlikimo, įstaiga negali daryti įtakos suimtųjų (nuteistųjų) skaičiui ir nėra atsakinga už nustatyto kalinamųjų asmenų skaičiaus reikalavimo viršijimą. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 21 punkte įtvirtinta, kad laisvės atėmimo vietos kameros tipo patalpos sanitariniame mazge turi būti įrengta šalto vandens tiekimo sistema. HN 27 p. numato, kad šalto ir karšto vandens tiekimo sistema turi būti įrengta sveikatos priežiūros tarnyboje, maitinimo įmonėje, sanitarinėje švarkloje, dušinėje, kirpykloje, skalbykloje, trumpalaikių ir ilgalaikių pasimatymų kambariuose, siuntinių priėmimo patalpoje. Atsakovas tinkamai įgyvendina minėtus reikalavimus, todėl pareiškėjo pretenzijos dėl šilto vandens nebuvimo kameroje yra nepagrįstos ir neturi teisinio pagrindo.

Pagal tarptautinių žodžių žodyną, klozetas – tai išvietė su nuplaunamuoju vandeniu. Gyvenamosiose kameroje klozetai yra įrengti. Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 21 punkto, kuriame nustatyta, kad sanitariniame mazge turi būti unitazas (pagal tarptautinių žodžių žodyną – klozeto puodas išvietėje, kur yra vandentiekis ir kanalizacija), reikalavimai netaikomi, nes tokio pobūdžio įrengimo reikalavimai taip pat susiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais (Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 2 p. ir Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės

atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 p.). Pareiškėjo teiginiai dėl neįrengtų klozetų gyvenamosiose kamerose nepagrįsti.

Atsakovas atkreipia dėmesį, kad Šiaulių tardymo izoliatoriaus pasivaikščiojimo kiemeliai įrengti vadovaujantis Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu „Dėl Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių patvirtinimo“ Nr. V-176. Be to, Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2013-11-18 atlikto patikrinimo metu (išvados surašytos 2013-11-22 patikrinimo akte Nr. EP-452) pasivaikščiojimo kiemeliuose nustatyti tik neesminiai pažeidimai: apie ketvirtadalis kiemelių ploto dengti stogeliais, kurie yra nesandarūs, dėl to yra galimybė patekti paukščių ekskrementams į kiemelius. Todėl pareiškėjo pretenzijos dėl betoninių pasivaikščiojimo kiemelių grindų nevertintinos, nes neturi jokio teisinio pagrindo.

Europos Žmogaus Teisių Teismas pasisakė, kad tam tikra kančia ar pažeminimas ? tai dažnai būdingi ar neišvengiami bausmės formos ar laisvės atėmimo priemonių elementai. Valstybė privalo užtikrinti, kad asmens įkalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai įkalinimui būdingą kentėjimo laipsnį. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2007 m. lapkričio 5 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-17-1001/2007 nurodė, kad siekiant neturtinės žalos atlyginimo, būtina nustatyti, jog tas asmuo, kuris kreipėsi teisminės gynybos, tikrai patyrė fizinį skausmą, dvasiškai išgyveno, realiai patyrė emocinę depresiją, pažeminimai buvo apčiuopiami, reputacijos pablogėjimas juntamas ir ši dvasinė skriauda, pasireiškusi vienu arba keletu iš išvardintų elementų, nebuvo vienkartinio pobūdžio ar momentinė. Pareiškėjo dėstomos neturtinės žalos atsiradimą sąlygoti galinčios aplinkybės neįrodo realaus neturtinės žalos egzistavimo fakto.

Deliktinė atsakomybė yra viena iš civilinės atsakomybės rūšių, todėl jai atsirasti yra būtina nustatyti bendrosios civilinės atsakomybės sąlygų visumą, nurodytą Civilinio kodekso 6.246–6.249 straipsniuose. Civilinio kodekso 6.271 straipsnyje numatyta viešoji atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygoms: neteisėtiems veiksams ar neveikimui, žalai ir priežastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Vadinasi, reikalavimas dėl žalos atlyginimo (tiek turtinės, tiek neturtinės) privalo būti tenkinamas tik nustatius visumą viešosios atsakomybės sąlygų: pareiškėjo nurodytos valdžios institucijos neteisėtus veiksmus ar neveikimą, žalos pareiškėjui padarymo faktą ir priežastinį ryšį tarp valdžios institucijos neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir atsiradusios žalos. Nenustačius bent vienos iš nurodytų trijų viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei pagal Civilinio kodekso 6.271 straipsnį nekyla prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. lapkričio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-1355/2010). Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250 straipsnio 1 dalis apibrėžia, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250 straipsnio taikymo teisminėje praktikoje buvo ne kartą išaiškinta, kad neturtine žala pripažintinas ne bet koks valdžios institucijų neteisėtais veiksmais (neveikimu) asmeniui, kuris kreipėsi teisminės gynybos, padarytas neigiamas poveikis; kad neturtinė žala gali būti konstatuojama tik tada, kai nustatoma, kad poveikis buvo pakankamai intensyvus, o ne mažareikšmis ir smulkmeniškasis, kai nustatoma, kad asmuo tikrai patyrė dvasinius išgyvenimus, realiai pajautė emocinę depresiją, pažeminimai buvo apčiuopiami, reputacijos pablogėjimas juntamas ir ši dvasinė skriauda, pasireiškusi vienu arba keletu iš išvardytų elementų, nebuvo vienkartinio pobūdžio ar momentinė. Asmens patirtų dvasinių ir fizinių kančių (Civilinio kodekso 6.250 str. prasme), jei jos realiai patiriamos, poveikis asmens fizinei ir psichinei sveikatai yra skaudžiausias ir labiausiai juntamas tuo laiku, kai asmenį veikia šias kančias sukeliantys neteisėti aktai (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.271 str. prasme). Kaip matyti iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Socialinės rehabilitacijos skyriaus 2014-03-25 pažymos Nr. 61/04-447 „Dėl A. S.“, pareiškėjas į įstaigos direktorių su jokiais skundais jo kalinimo laikotarpiu nesikreipė. Jis savo skundą grindžia abstrakčiais argumentais, reiškia bendro pobūdžio nusiskundimus, nebūtinai

sąlygotus laikymo sąlygų, ir jų nepagrindžia jokiais įrodymais. Iš Asmens sveikatos istorijos matyti, kad laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje metu pareiškėjas jokių sveikatos sutrikimų ar nusiskundimų neturėjo, pas medikus lankydavosi dažniausiai tik dėl to, kad norėdavo pasisverti. Turtinė žala turi būti tikra, konkreti, įrodyta ir kiekybiškai įvertinta, pareiga įrodyti, kad tam tikra žala patirta, tenka pareiškėjui, pareiškėjas taip pat privalo pagrįsti ir įrodyti priežastinį ryšį tarp jo nurodomos žalos ir neteisėtų veiksmų (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-669/2011). Pareiškėjas nepateikia jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą, kurią būtų galima susieti su asmens laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje sąlygomis. Tai leidžia daryti išvadą, kad pareiškėjo teiginiai apie patirtą neturtinę žalą yra nepagrįsti. Minėta, kad nenustačius bent vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei neatsiranda prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą Civilinio kodekso 6.271 str. pagrindu.

Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalą, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda *tik tada*, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir kad žala asmeniui atsirado *būtent dėl tų* valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų. Atsižvelgiant į teismų praktikoje pabrėžiamus neturtinės žalos instituto taikymo aspektus, siekiant nustatyti pareiškėjo reikalavimo atlyginti neturtinę žalą pagrįstumą, turi būti atsižvelgiama į konkrečias kalinimo sąlygas, turi būti įvertinti įrodymai, pagrindžiantys pareiškėjo patirtą neturtinę žalą, o ne prielaidos apie galimą teisių pažeidimą.

Pažymi, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.138 straipsnyje pateiktame nebaigtiniame sąraše įtvirtinta net keletas galimų asmens teisių gynimo būdų. To paties straipsnio 8 punkte numatyta, kad asmens teisės teismas gina ir kitais įstatymų numatytais būdais. Europos Žmogaus Teisių Teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne kartą pažymėjo, jog pažeidimo fakto pripažinimas taip pat yra asmens pažeistų teisių gynybos būdas, kuris yra pakankama ir teisinga satisfakcija už patirtą skriaudą. Neturtinė žala priteisiama konkrečiu atveju nustatant, kad teisės pažeidimo pripažinimo nepakanka pažeistai teisei apginti (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje *M. v. Lietuva*, pareiškimo Nr. 53161/1999; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-2/2008; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. balandžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴⁴-619/2008). Atsakovas taip pat prašo teismo sprendžiant neturtinės žalos priteisimo pareiškėjui klausimą atsižvelgti į tai, kas aukščiau išdėstyta, bei, kad įstaiga pagal galimybes siekė įgyvendinti galiojančius teisės aktus ir nebuvo neigiamo veikimo, nukreipto išimtinai prieš pareiškėją, pareiškėjo laikymas teisės aktų neatitinkančiomis sąlygomis buvo su pertraukomis ir tik periodinis, neigiamas veikimas buvo mažareikšmis ir nesukėlęs ilgalaikių neigiamų pasekmių.

Pareiškėjo skundas ir patikslintas skundas tenkintini iš dalies.

Nagrinėjamoje byloje pareiškėjas A. S. skundu kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti jam neturtinės žalos atlyginimą. Neturtinę žalą pareiškėjas kildina iš esmės iš neteisėtų valdžios institucijos veiksmų, neužtikrinant jam tinkamų kalinimo sąlygų Šiaulių tardymo izoliatoriuje.

CK 6.271 straipsnio 1 dalis nustato, kad žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto, nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės subjektas yra specialusis – viešas asmuo (valstybė arba savivaldybė). Šis atsakomybės subjekto ypatumas (viešas asmuo) lemia šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės taikymo ypatumus, kadangi valstybės civilinė atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygoms (civilinė atsakomybė be kaltės): valstybės valdžios institucijų neteisėtiems veiksams (neveikimui), žalai ir priežastiniam ryšiui tarp valstybės valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Todėl reikalavimas dėl žalos (tiek turtinės, tiek neturtinės), kuri kildinama iš valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo gali būti tenkinamas, nustatant, kad neturtinės žalos atsiradimas yra tiesiogiai susijęs su neteisėtais valdžios institucijų veiksmais.

atsakomybės atsiradimo sąlygų visumą. Nesant bent vienos iš šių sąlygų, viešoji atsakomybė negalima.

Tam, kad būtų konstatuotas neteisėtumas CK 6.271 straipsnio prasme, reikia nustatyti, jog valdžios institucijos darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus privalėjo veikti, neįvykdė jiems teisės aktais priskirtų funkcijų arba nors ir vykdė šias funkcijas, tačiau veikė nepateisinamai aplaidžiai, pažeisdami bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Sprendžiant dėl atitinkamos valstybės valdžios institucijos (jos pareigūnų) veikos neteisėtumo (CK 6.271 straipsnio prasme), kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, kokios konkrečios teisės normos, kurios reglamentuoja skundžiamos institucijos veiklą, buvo pažeistos, kaip būtent šie pažeidimai pasireiškė asmeniui, teigiančiam, kad jis dėl tokių veiksmų (neveikimo) patyrė žalą, taip pat tai, ar atitinkamos pasekmės (jei jos nustatomos) atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalos, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda tik tada, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir, kad žala asmeniui atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų.

Nagrinėjamu atveju pareiškėjas skundu siekia, jog jam iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, būtų priteistas neturtinės žalos atlyginimas. Neturtinę žalą grindžia tuo, kad laikymo sąlygos neatitiko įstatymuose numatytų reikalavimų. Teigia, jog kameros neatitiko sveikatos ir higienos normų reikalavimų bei buvo perpildytos, todėl pažeistas minimalus kameros ploto, tenkančio vienam asmeniui, reikalavimas.

Byloje nustatyta, jog pareiškėjas neturtinę žalą kildina iš netinkamų kalinimo sąlygų, todėl nagrinėjamoje byloje aktualus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis, kuris nustato, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – ir EŽTT) yra pažymėjęs, kad Konvencijos 3 straipsnis įtvirtina vieną pagrindinių demokratinės valstybės vertybių, ji įtvirtina absoliutų kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimą, toks draudimas nepriklauso nuo aukos elgesio (žr., pvz., 2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimą *Mandic* ir *Jovic* prieš *Slovėniją* ir jame nurodytą teismo praktiką).

EŽTT savo jurisprudencijoje ne kartą yra išaiškinęs, kad Konvencija įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalinami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, kad jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukelia šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalinamu (žr. pvz., EŽTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimą byloje *Kudla* prieš *Lenkiją*, 2001 m. liepos 24 d. sprendimą *V.* prieš *Lietuvą*). Pagal EŽTT suformuotą praktiką tam, kad netinkamas elgesys patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliavimo sritį, jis turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus žiaurumo lygio vertinimas yra reliatyvus; jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, jo fizinis ir psichinis poveikis ir tam tikrais atvejais nukentėjusiojo lytis, amžius bei jo sveikatos būklė. Be to, sprendžiamas, ar elgesys pagal Konvencijos 3 straipsnį yra „žeminantis orumą“, teismas atsižvelgia į tai, ar jo tikslas yra pažeminti asmenį ir ar tai neigiamai paveikė asmenį su Konvencijos 3 straipsniu nesuderinamu būdu (žr., pvz., EŽTT 2001 m. balandžio 21 d. sprendimą byloje *Peers* prieš *Graikiją*).

Teismas atkreipia dėmesį ir į tai, kad EŽTT savo praktikoje yra ne kartą nurodęs, jog nepaprastai didelis kameros erdvės trūkumas yra labai reikšmingas faktorius sprendžiant, ar taikomos sulaikymo sąlygos buvo „žeminančios“ EŽTK 3 straipsnio požiūriu (žr., pvz., 2005 m. balandžio 7 d. sprendimą *K.* prieš *Lietuvą*; 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev* ir *kiti* prieš *Rusiją*). EŽTT

ne kartą yra nurodęs, kad tais atvejais, kai pareiškėjams teko mažiau negu trys kvadratiniai metrai grindų ploto, kameros perpildymas turi būti laikomas toks didelis, kad savaime pateisina EŽTK 3 straipsnio pažeidimą (žr., pvz., 2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimą *Mandic ir Jovic prieš Slovėniją*; 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev ir kiti prieš Rusiją* ir juose nurodytą teismo praktiką).

Lietuvos Respublikos kaldomojo kalinimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tardymo izoliatoriaus administracija, užtikrindama suėmimo vykdymo tvarką ir tinkamas asmenų laikymo tardymo izoliatoriuose sąlygas, vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, kitais nacionaliniais ir Europos Sąjungos teisės aktais. Pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3.1 punktą, iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248, numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 m².

Byloje yra pateikta Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2014-03-27 pažyma Nr. 69/06-1366 „Dėl A. S. laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje“, iš kurios matyti, kad pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą etapuotas 2013-02-19 ir įstaigoje periodiškai laikytas iki 2014-03-12 imtinai (b. l. 18). Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje kameroje Nr. 28 buvo laikomas periodiškai laikotarpiais nuo 2013-02-19 iki 2013-06-28 su dar 2–9 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 1,76 m² iki 5,87 m², kameroje Nr. 82 – nuo 2013-06-28 iki 2013-07-26 su dar 4–8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,54 m² iki 4,57 m², kameroje Nr. 20 – nuo 2013-07-26 iki 2013-07-29 su dar 6 asmenimis ir vienam asmeniui teko 2,67 m², kameroje Nr. 12 – laikotarpiais nuo 2013-07-29 iki 2013-09-24 ir nuo 2013-10-08 iki 2013-11-07 su dar 1–6 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,47 m² iki 8,65 m², kameroje Nr. 43 – nuo 2013-11-19 iki 2013-11-20 su dar 2–4 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 3,66 m² iki 6,11 m², kameroje Nr. 101 – nuo 2013-11-20 iki 2013-11-21 su dar 5 asmenimis ir vienam asmeniui teko 3,04 m², kameroje Nr. 89 – nuo 2013-11-21 iki 2014-01-14 vienas ar dar su 1–5 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 3,12 m² iki 18,73 m², kameroje Nr. 10 – laikotarpiu nuo 2014-01-28 iki 2014-02-27 su dar 3–6 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,31 m² iki 4,06 m², kameroje Nr. 65 – nuo 2014-03-04 iki 2014-03-12 su dar 5–8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,51 m² iki 3,76 m². Kaip atsiliepime nurodė atsakovas, kadangi kameroje esančių asmenų skaičius niekada nėra pastovus, pareiškėjui periodiškai tekdavo nuo 1,76 m² (kameroje Nr. 28) iki 18,73 m² (kameroje Nr. 89) gyvenamasis plotas, o tai leidžia daryti išvadą, jog tik tam tikrais atvejais pareiškėjui galimai teko mažesnis kalnimo kameros plotas nei nustatyta norma, todėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija pažeidė pareiškėjo subjektinę teisę būti kalniamam kameroje, kurioje jam tektų ne mažiau nei 3,6 m² kameros ploto, t. y. neveikė taip, kaip pagal įstatymus ši institucija ar jos darbuotojai privalėjo veikti. Kiek konkrečiai pareiškėjui galimai teko mažesnis kalnimo kameros plotas nei nustatyta norma, pagal pateiktą atsakovo pažymą nustatyti neįmanoma.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog asmuo, kuris yra kalniamas nepriimtiniomis sąlygomis, patiria neturtinę žalą, kaip ji yra apibrėžta CK 6.250 straipsnio 1 dalyje (pvz., administracinės bylos Nr. A¹⁴³-1966/2008, A⁵⁰²-734/2009). Ši aplinkybė taip pat konstatuota ir EŽTT praktikoje (pvz., 2008 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje *Savenkovas prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 871/02)). Taigi ta aplinkybė, jog asmuo tam tikrą laiką tarpą buvo laikomas nepriimtiniomis sąlygomis, nesilaikant teisės aktų reikalavimų, administracinių teismų praktikoje pripažįstama pagrindu neturtinei žalai atlyginti.

Pagal CK 6.250 straipsnio 1 dalį, neturtinė žala – tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt., teismo įvertinta pinigais. Neturtinės žalos

atlyginimo dydžio nustatymą, kaip ir atlyginimo teisinius pagrindus, lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Neturtinė žala atlyginama pažeidus vertybes, kurių įkainoti neįmanoma, ir pasireiškia neturtinio pobūdžio praradimais, kurie negali būti tiksliai apskaičiuojami piniginiu ekvivalentu. Priteisiant neturtinės žalos atlyginimą vadovaujamosi teisingo žalos atlyginimo koncepcija, besiremiančia įstatymo ar teismų praktikos suformuotais vertinamaisiais subjektyviais ir objektyviais kriterijais, leidžiančiais kuo teisingiau nustatyti ir atlyginti asmeniui padarytą žalą, atkurti pažeistų teisių pusiausvyrą ir suponuojančiais pareigą preciziškai įvertinti konkrečios situacijos aplinkybes. Neturtinės žalos prigimtis lemia tai, kad nėra galimybės šią žalą tiksliai apskaičiuoti, grąžinti nukentėjusįjį į buvusią padėtį ar rasti tikslų piniginių tokios žalos ekvivalentą. Neturtinės žalos dydį nustato teismas, o ją patyręs asmuo turi pateikti teismui kuo daugiau ir kuo svarbesnių žalos dydžiui nustatyti reikšmingų kriterijų. Teismas pagal teisinius kriterijus nustato priteistiną neturtinės žalos dydį. Pareiškėjo prašoma atlyginti neturtinės žalos suma vertinama kaip nevaržanti teismo diskrecijos nustatyti neturtinės žalos dydį konkrečioje byloje ir yra tik viena reikšmingų bylai aplinkybių, į kurią teismas turi atsižvelgti. Kriterijai, į kuriuos turi atsižvelgti teismas, nustatyti įstatyme (CK 6.250 straipsnio 2 dalis). CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nebaigtinis tokių kriterijų sąrašas: žalos pasekmės, žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis bei kitos turinčios reikšmę bylai aplinkybės, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai.

Pažymėtina, jog neturtinės žalos dydį pagrindžiančių kriterijų sąrašas nebaigtinis, o kiekvienu konkrečiu atveju pažeidžiama skirtinga įstatymo saugoma teisinė vertybė ir neturtinė žala patiriama individualiai, tai teismas turėtų spręsti dėl materialios kompensacijos už patirtą neturtinę žalą dydžio, aiškindamasis ir vertindamas individualias bylai svarbias neturtinės žalos padarymo aplinkybes ir kitus faktus, reikšmingus nustatant tokio pobūdžio žalos dydį, atsižvelgdamas į įstatyme bei teismų praktikoje įtvirtintus ir teismo šiuo konkrečiu atveju reikšmingais pripažintus kriterijus. Neturtinės žalos atlyginimo teisinius pagrindus, dydžio nustatymą lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Sprendžiant dėl neturtinės žalos dydžio, atsižvelgtina ir į tokias reikšmingas bendro pobūdžio aplinkybes, kaip bendrą šalies ekonominę situaciją, pragyvenimo lygį bei bendruosius teisės principus.

Atsižvelgus į kalinimo neatitinkančiomis teisės aktų reikalavimų sąlygomis trukmę, į pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurių intensyvumas viršijo neišvengiamai kalinimui būdingus nepatogumus ir kurie žemina žmogiškąjį orumą, sukelia dvasines kančias, į kitus pirmiau minėtus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaujantis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijais, darytina išvada, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, pažeminimą), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu.

Nagrinėjamu atveju pareiškėjo aiškinimai, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje kalinimo sąlygos neatitiko teisės aktų reikalavimų, nes gyvenamosiose patalpose tualetas neatskirtas nuo miegamųjų vietų, atviras, apsinešęs įvairiom apnašom, gamtinius reikalus turėdavo atlikti stebint kameroje esantiems asmenims, valgydavo antisanitarinėmis sąlygomis, nes kameroje nėra šilto vandens, todėl higieniškai negalėdavo išsiplauti maisto indų, izoliatoriaus administracija neduoda jokių indų plovimo priemonių, kameroje nebuvo spintelių, kur galėtų laikyti savo kasdienius rūbus, daugelyje kamerų tvyro labai didelė drėgmė, ant sienų pelėsis, nėra ventiliacijos, kamerų grindys betoninės, kameroje labai blogas apšvietimas, yra nepagrįsti. Atsakovas pateikė Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2013 m. gegužės 9 d. patikrinimo aktą Nr. EP-128 (b. l. 21–28, patikrinimas atliktas 2013 m. gegužės 7 d., kamera Nr. 28), pateikė Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2013 m. liepos 19 d. patikrinimo aktą Nr. EP-249 (b. l. 29–34, patikrinimas atliktas 2013 m. liepos 10 d., kamera Nr. 82), kameros, kuriose tikrinimo laikotarpiu buvo pareiškėjas, nebuvo tikrintos. Atsakovas taip pateikė Šiaulių visuomenės sveikatos centro 2013 m. rugsėjo 5 d. patikrinimo aktą Nr. EP-300 (b. l. 35-41, patikrinimas atliktas 2013 m. rugsėjo 4 d.), iš išvados matyti, kad kameroje Nr. 12, kurioje tuo metu buvo pareiškėjas, skunde minimi faktai dėl laikymo sąlygų Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikino sulaikymo kameroje Nr. 12 nepasitvirtino.

Kaip atsiliepime nurodė atsakovas, pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje metu jo laikymo kameroje nebuvo atlikta atitikimo higienos normų reikalavimams patikrinimų. Šiaulių tardymo izoliatoriaus pateikta pažyma „Apie gyvenamųjų kamerų įrengimą“ (b. l. 19) patvirtina, kad kameroje yra įrengtas visas inventorių, numatytas teisės aktuose, o dėl nepakankamo biudžeto finansavimo atsakovas neturi galimybės visas gyvenamąsias kameras aprūpinti valymo inventorių komplektais, tačiau kamerų būklė priklauso pirmiausia nuo pačių jose laikomų asmenų elgesio.

Pareiškėjo nusiskundimas dėl valgymo antisanitarinėmis sąlygomis, nes kameroje nėra šilto vandens ir dėl to neišsiplaunamų maisto indų, yra nepagrįstas, nes Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 21 punkte įtvirtinta, kad laisvės atėmimo vietos kameros tipo patalpos sanitariniame mazge turi būti įrengta šalto vandens tiekimo sistema. Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 27 p. numato, kad šalto ir karšto vandens tiekimo sistema turi būti įrengta sveikatos priežiūros tarnyboje, maitinimo įmonėje, sanitarinėje švarkloje, dušinėje, kirpykloje, skalbykloje, trumpalaikių ir ilgalaikių pasimatymų kambariuose, siuntinių priėmimo patalpoje. Pareiškėjo argumentai dėl ventiliacijos nebuvimo kameroje, nepakankamo šviesos ar gryno oro patekimo į kameras, tualetų yra taip pat nepagrįsti, nes tai susiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais, o Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl pastato statuso negali būti atliekami rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto darbai. Pareiškėjo argumentas dėl pasivaikščiojimo kiemelių betoninių grindų taip pat yra nepagrįstas, nes Šiaulių tardymo izoliatoriaus pasivaikščiojimo kiemeliai įrengti pagal Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176 „Dėl Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ (Šiaulių tardymo izoliatoriaus ūkio skyriaus 2014-04-02 pažyma Nr. 62/08-62, b. l. 56). Pareiškėjo nusiskundimai dėl didelės drėgmės kameroje, ant sienų esančio pelėsio, ventiliacijos nebuvimo, betoninių kamerų grindų, blogo apšvietimo gyvenamosiose patalpose ir kt. yra abstraktūs, neargumentuoti, nekonkretūs (laike ir vietoje (konkrečioje apgyvendinimo kameroje), kurių neįmanoma patikrinti.

Iš administracinėje byloje esančios pareiškėjo asmens sveikatos istorijos kopijos (b. l. 42-54) matyti, kad dėl oro trūkumo, dažnai skaudančios galvos, negalėjimo gerai išsimiegoti, irzlumo ir nervingumo, kaip nurodė pareiškėjas, nėra užfiksuota. Pareiškėjas kreipėsi tik norėdamas pasisverti. Tuo pačiu teismas pažymi, kad tam tikras kalinamųjų privatumo, jų judėjimo laisvės apribojimas ir su tuo susiję neigiami išgyvenimai, patyrimai paprastai yra neišvengiama kalinimo pasekmė, tačiau teigti, kad tai galimai pakenkė pareiškėjo sveikatai, jam būnant Šiaulių tardymo izoliatoriuje, nėra pagrindo. Atsakovas pateikė pažymą (b. l. 20), kad pareiškėjas dėl netinkamų laikymo sąlygų ir jo sveikatos būklės į Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktorių nesikreipė.

Tuo pačiu teismas pažymi, kad pareiškėjas, prašydamas priteisti 80 000 Lt neturtinės žalos, visiškai nemotyvavo ir nepagrindė jos dydžio.

Pažymėtina, jog byloje nėra duomenų, kad Šiaulių tardymo izoliatorius būtų sąmoningai siekęs pažeisti pareiškėjo A. S. orumą ar nežmoniskai su juo elgtis. Iš bylos medžiagos matyti, jog atsakovas Šiaulių tardymo izoliatorius ėmėsi visų įmanomų veiksmų, kad pareiškėjui būtų užtikrintos kuo palankesnės kalėjimo sąlygos.

Apskaičiuodamas neturtinės žalos dydį, t. y. įvertinęs pareiškėjo patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus pinigais, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais (pvz., LVAT 2013 m. spalio 30 d. sprendime Nr. A438-1194/2013 už 723 dienas priteista 2000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. lapkričio 25 d. sprendime Nr. A442-1860/2013 už 169 dienas priteista 550 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. gruodžio 30 d. sprendime už 107 dienas priteista 500 Lt neturtinės žalos atlyginimui), įvertinęs turimų įrodymų visetą, pareiškėjo subjektinės teisės pažeidimo mastą ir trukmę bei atsižvelgęs į Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas (minimali mėnesinė alga

bylai aktualiū laikotarpiu; vidutinis darbo užmokestis), teismas mano, kad pareiškėjui padarytos neturtinės žalos dydis gali būti įvertintas 1500 Lt. Pareiškėjo nurodytos aplinkybės ir pateikti įrodymai nesudaro faktinio ir teisinio pagrindo konstatuoti, kad jis patyrė 80 000 Lt neturtinę žalą. Todėl pareiškėjo skundas tenkinamas iš dalies, priteisiant pareiškėjui iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 1500 Lt neturtinei žalai atlyginti.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85–87 str., 88str.1 d. 5 p., teismas

n u s p r e n d ž i a :

Pareiškėjo A. S. skundą ir patikslintą skundą tenkinti iš dalies. Priteisti pareiškėjui A. S. iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 1500 Lt (vieną tūkstantį penkis šimtus litų) neturtinei žalai atlyginti.

Sprendimas per 14 dienų nuo jo paskelbimo dienos gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per šį teismą.

Teisėja Laisvutė Kartanaitė